

T. Samardžić, J. Macan*

ZDRAVSTVENI PREGLEDI UČENIKA PRIJE UPISA U FRIZERSKU STRUKOVNU ŠKOLU

UDK 377:687.53]:614.44
PRIMLJENO: 17.9.2019.
PRIHVAĆENO: 15.12.2019.

Ovo djelo je dano na korištenje pod Creative Commons Attribution 4.0 International License

SAŽETAK: Frizeri zbog stalnog kontakta s vodom i štetnim kemikalijama ubrajaju se u visokorizičnu skupinu za razvoj profesionalnih bolesti kože (PBK) koje se u 90 % slučajeva odnose na iritativne ili alergijske kontaktne dermatitise šaka i podlaktica. Razdoblje od početka izloženosti kožnim štetnostima do pojave prvih simptoma na koži veoma je kratak, prosječno 2,1 godinu, što znači da oni mogu biti prisutni već tijekom školovanja. Cilj ovog rada je procijeniti učinkovitost zdravstvenih pregleda prije upisa u srednju školu kao alata za primarnu prevenciju PKB među frizerskim učenicima. Istraživanje je provedeno 2015. godine u strukovnoj školi u Zagrebu. Svih 128 frizerskih učenika trećih razreda pozvano je da sudjeluju u istraživanju, a odazvala se 101 učenica prosječne dobi 17 godina. Podaci su prikupljeni zdravstvenom anketom s pitanjima o načinu i sadržaju pregleda koji su učenici obavili prije upisa u školu. Osamdeset devet (88 %) učenica navodi da su prije upisa u školu pregledane od strane liječnika: 48 (54 %) od specijaliste medicine rada, 5 (6 %) specijaliste/liječnika obiteljske medicine, 11 (12 %) specijaliste školske medicine, a 19 (21 %) učenica se ne sjeća specijaliste. Od 78 učenica koje su se prisjetile sadržaja pregleda kod 48 (62 %) pregledana je koža, a 54 (69 %) je upitano za prisutnost alergija. Rezultati ukazuju na manjkavost u provođenju prethodnih pregleda za upis u strukovne škole. Posljedično se u školovanje propuštaju učenici s postojećim kožnim tegobama koje bi rad u rizičnim zanimanjima dodatno pogoršao ili pospješio nastanak PBK. Postoji potreba za osnaživanjem i standardizacijom sadržaja pregleda prije upisa u strukovne škole kao prve faze profesionalne orijentacije i selekcije te dugotrajnog očuvanja radne sposobnosti.

Ključne riječi: visokorizična zanimanja, frizeri, profesionalne bolesti kože, primarna prevencija, prethodni pregledi, profesionalna orijentacija, medicina rada

UVOD

Prema Nacionalnoj klasifikaciji djelatnosti, zanimanje frizer svrstano je pod Ostale osobne uslužne djelatnosti, sektor „Osobnih usluga, usluga zaštite i drugih usluga“. U Republici Hrvatskoj (RH) obrazovanje za ta zanimanja provodi se u strukovnim školama prema trogodišnjim programima (*Ministarstvo znanosti, obrazovanja i*

sporta, 2015.). Tijekom školovanja učenici stječu strukovno-teorijska znanja iz specifičnog područja frizerstva, kao i praktične vještine, te se odmah po završetku škole uključuju na tržište rada u dobi od 17 do 18 godina, ili mogu nastaviti obrazovanje na višim razinama uz polaganje razlikovnih ispita (*Ministarstvo znanosti i obrazovanja*). Nakon propisanog stjecanja radnog iskustva u struci mogu pristupiti polaganju majstorskog ispita koji je preduvjet za otvaranje vlastitog obrta (*Hrvatska obrtnička komora*). Obrazovanje za ova zanimanja provodi se i u sklopu Agencije za strukovno obrazovanje i obrazovanje odraslih (*Agencija za strukovno obrazovanje i obrazovanje odraslih*).

*Tea Samardžić, dr. med., spec.med.rada i sporta, (drtsamardzic@gmail.com), Specijalistička ordinacija medicine rada J. Ferenc-Ledić, Tarašćice 13, 48000 Koprivnica, prim. dr. sc. Jelena Macan, spec. med. rada i sporta, (jmacan@imi.hr), Institut za medicinska istraživanja i medicinu rada, Jedinica za medicinu rada i okoliša, Ksaverska cesta 2, 10000 Zagreb.

Frizerski sektor u Europi zapošljava preko milijun frizera koji najčešće rade u malim salonima. Često puta su ujedno i vlasnici istih i rade sami. Postoji i rastući trend mobilnih frizera koji pružaju usluge klijentima u njihovim domovima, domovima za starije i nemoćne, modnim revijama, vjenčanjima i slično (*European Agency for Safety and Health at Work, 2014.*). Frizerstvo je većinom „ženska profesija“, 80 % frizera je ženskog spola. Prosječna plaća frizera i kozmetičara manja je od prosječne državne plaće u većini zemalja Europske unije (EU), pa tako i u RH (*European Agency for Safety and Health at Work, 2014.; Portal za usporedbu prosječnih plaća u RH; Državni zavod za statistiku*). Postoji veliki trend ilegalnog rada koji pridonosi smanjenju kvalitete radnih uvjeta, pa stoga i smanjenju kvalitete zaštite na radu (*European Agency for Safety and Health at Work, 2014.*).

Dosadašnje studije pokazuju da frizeri zbog stalnog kontakta s vodom i štetnim kemikalijama (preparati za pranje, njegu, bojanje, kovrčanje, ravnjanje i oblikovanje kose) ulaze u visokorizičnu skupinu za razvoj profesionalnih bolesti kože (*Bradshaw i sur., 2011., Khumalo, Jessop i Ehrlich, 2006.*) koje se u 90 % slučajeva odnose na iritativne ili alergijske kontaktne dermatitise (*Sonsmann i sur., 2011.*). Ovi poremećaji očituju se pojavom crvenila, papula, mjehurića, kožom koja vlaži, ili se ljuska te zadebljanjem i boranjem površinskog sloja kože u smislu lihenifikacije. Najčešće se pojavljuje na šakama i podlakticama s obzirom da su ti dijelovi tijela glavni „alat“ frizera pa samim time i najčešće izloženi štetnostima. Također može biti zahvaćeno i lice ako se štetnost prenosi zrakom na kožu (*Sonsmann i sur., 2011.*). Razdoblje od početka izloženosti kožnim štetnostima do pojave prvih simptoma na koži veoma je kratko i iznosi prosječno 2,1 godinu (*Diepgen i Coenraads, 1999.*), što znači da oni mogu biti prisutni i vidljivi već i tijekom trogodišnjeg školovanja. Prvi simptomi prosječno se pojavljuju već u dobi od 19 godina, a rizik pojavljivanja značajno se smanjuje s povećanjem dobi frizera (*Uter i sur., 1999.*). Neki istraživači ukazuju na veći rizik za razvoj ekcema šaka u frizerskih učenika nego

u starijih frizera i opće populacije, čemu vjerojatno pridonosi dugotrajan rad u mokrom tijekom školovanja (*Jung i sur., 2014., Lind i sur., 2007., Uter i sur., 1998., 1999.*). To predstavlja značajan problem mladim frizerima koji postaju nesposobni za rad čak i prije završetka školovanja. Dosadašnja istraživanja provedena u RH pokazuju da čak 40 % frizerskih učenika završnog razreda strukovne škole imaju znakove dermatitisa kože šaka i zapešća (*Samardžić i sur., 2016.*), te da su hrvatski frizeri i frizerski učenici skloni nositi zaštitne rukavice pri radu s kemikalijama za pripremu boja za kosu i dezinfekciju alata, ali rijetko kada su izloženi radu u mokrom, tj. pri pranju kose (*Samardžić i sur., 2016., Kujundžić-Brkulj i Macan, 2013.*).

Što se tiče zdravstvenih zahtjeva koje učenici moraju ispunjavati prilikom upisa u strukovno usmjerenje frizerstva, u RH od 2015. godine postoji dokument pod nazivom Jedinostveni popis zdravstvenih zahtjeva srednjoškolskih obrazovnih programa u svrhu upisa u 1. razred srednje škole (*Ministarstvo znanosti, obrazovanja i sporta, 2015.*). Donesen je od strane stručne radne skupine sa ciljem da se na nacionalnoj razini ujednače zdravstveni preduvjeti kandidata za upis u pojedine strukovne programe u RH. Pravilnikom o elementima i kriterijima za izbor kandidata za upis u I. razred srednje škole nadležnost utvrđivanja zdravstvene sposobnosti podijeljena je između djelatnosti školske medicine i djelatnosti medicine rada, ovisno o tome što je propisano za određeni obrazovni program, pa su tako specijalisti medicine rada i sporta (SMR) dužni utvrđivati zdravstvenu sposobnost za upis u frizerski obrazovni program. Popis zdravstvenih zahtjeva za spomenuto strukovno usmjerenje može se vidjeti u Tablici 1. Ispunjenost zdravstvenih zahtjeva u Tablici 1. pokazuje da u trenutku upisa nema zdravstvenih prepreka za rad niti na jednoj radnoj mjestu u sklopu zanimanja za koje se učenik školuje, a zahtjevi se odnose na takvo zdravstveno stanje učenika koje bi mu nakon završetka školovanja na tržištu rada pružilo najveće moguće izgleda za zaposlenje (*Ministarstvo znanosti, obrazovanja i sporta, 2015.*).

Tablica 1. Popis zdravstvenih zahtjeva za obrazovni program frizera prema Jedinstemom popisu zdravstvenih zahtjeva srednjoškolskih obrazovnih programa u svrhu upisa u 1. razred srednje škole**Table 1. List of health requirements for hairdressers programme according to the General list of health requirements for enrolment in secondary schools**

PROGRAM	Zdravstveni zahtjevi i funkcionalne sposobnosti potrebni za obrazovne programe	Potreban dokument	Obrazloženje zdravstvenih zahtjeva
FRIZER	Uredan vid, raspoznavanje boja, redno kognitivno, emocionalno i psihomotoričko funkcioniranje, uredna funkcija dišnog i mišićno-koštanog sustava, uredna funkcija kože na otkrivenim dijelovima tijela, odsutnost alergije na profesionalne alergene.	Liječnička svjedodžba medicine rada	Kada je kandidatu s teškoćama dostupna odgovarajuća prilagodba, navedeni zdravstveni zahtjevi za navedeni program ne uzimaju se u obzir.

Cilj ovog rada je procijeniti učinkovitost zdravstvenih pregleda prije upisa u srednju školu kao alata za primarnu prevenciju profesionalnih bolesti kože među učenicima strukovne škole frizerskog usmjerenja.

ISPITANICI I METODE

Ispitanici

Istraživanje je dio pilot projekta „Procjena učinkovitosti zdravstvenog nadzora učenika frizerskih škola kao mjera prevencije kožnih bolesti povezanih s radom“ Jedinice za medicinu rada i okoliša Instituta za medicinska istraživanja i medicinu rada, pod vodstvom prim. dr. sc. Jelene Macan, dr. med., spec. med. rada i sporta. Etičku dopusnicu za provođenje ovog istraživanja u sklopu projekta dalo je Etičko povjerenstvo Instituta za medicinska istraživanja i medicinu rada u Zagrebu (rješenje od 26.03.2015. g., Kl. 01-18/15-02-2/4; Ur.br. 100-21/15-2), te Etičko povjerenstvo Medicinskog fakulteta sveučilišta u Zagrebu (rješenje od 24.05.2016. g., Kl. 641-01/16-02/01; Ur.br. 380-59-10106-16-20/133).

Istraživanje je provedeno u 5. mjesecu 2015. godine u strukovnoj školi u Zagrebu. Uz dozvolu ravnatelja, svih 128 frizerskih učenika trećih (završnih) razreda pozvano je da sudjeluju u istraživanju putem prezentacije i letaka podijeljenih u školi. Roditelji maloljetnika bili su informirani na roditeljskom sastanku i putem letaka. U istraživanje su uključeni samo oni učenici koji su priložili potpisani informirani pristanak. Ako se radilo o maloljetniku, tražio se i potpis roditelja/staratelja.

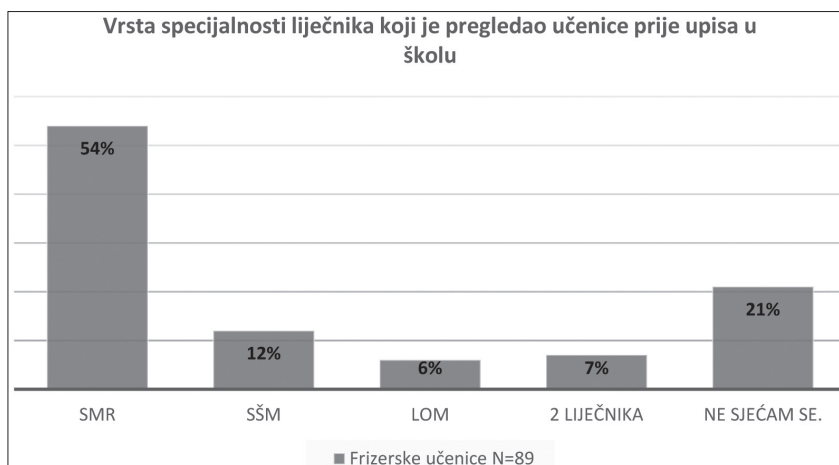
Metode

Za ovaj rad korišteni su podaci prikupljeni od učenika pomoću zdravstvene ankete. Osim općih podataka kao što su datum rođenja, spol, godina upisa strukovne škole i usmjerenje, u zdravstvenu anketu uvrštena su i pitanja u vezi s liječničkom potvrdom koju su učenici trebali priložiti prilikom upisa u školu (potvrda liječnika/specijaliste obiteljske medicine, specijaliste školske medicine, specijaliste medicine rada), te način i sadržaj pregleda za dobivanje te potvrde („Je li pregled uključio pregled kože ruku, upit o alergijama, pregled pluća (spirometrija)?“). Podaci su obrađeni metodom deskriptivne statistike.

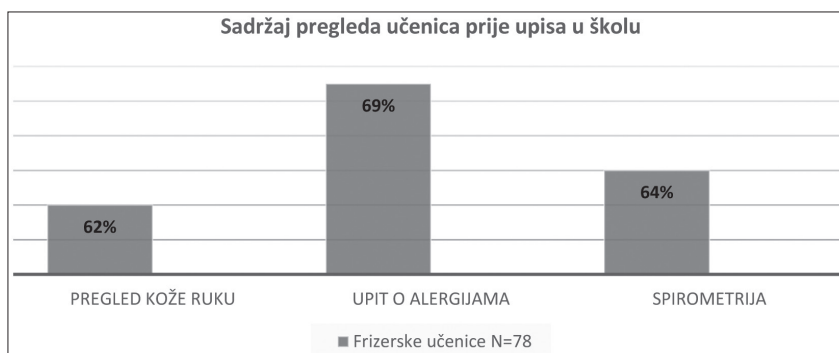
REZULTATI

Od 128 učenika završnih (trećih) razreda frizerskog usmjerenja, istraživanju se odazvalo 104 učenika (101 učenica i 3 učenika), sa stopom odaziva od 81 %. Tri muška učenika isključena su iz daljnje obrade podataka kako bi se održala homogenost skupine s obzirom na spol. Prosječna dob učenica bila je 17 godina (raspon od 16 do 19 godina).

Prema sjećanju frizerskih učenica, njih 89 (88 %) navodi da su prije upisa u školu pregledane od strane liječnika. Njih 48 (54 %) pregledao je SMR, 5 (6 %) učenica specijalist/liječnik obiteljske medicine (LOM) i 11 (12 %) učenica specijalist školske medicine (SŠM). Devetnaest (21 %) učenica ne sjeća se specijaliste koji ih je pregledao. Šest (7 %) učenica navelo je da je pregledano čak od strane 2 specijalista/liječnika (LOM+SŠM=2(2 %), LOM+SMR=1(1 %) i SŠM+SMR=3 (3 %); (slika 1).

Slika 1. Prikaz vrste liječnika prema specijalizaciji koji je pregledao frizerske učenice prije upisa u školu
Figure 1. Specialists who examined the pupils in hairdressers programme prior to enrolment

Slika 2. Prikaz sadržaja pregleda frizerskih učenica prije upisa u školu
Figure 2. Particulars of physical examinations of pupils in hairdressers programme prior to enrolment

Od pregledanih frizerskih učenica koje su se mogle prisjetiti sadržaja liječničkog pregleda (N=78), u 48 (62 %) učenica pregledana je koža, a 54 (69 %) učenica upitano je za prisutnost alergija. Spirometrija je učinjena u 50 (64 %) učenika (slika 2).

RASPRAVA

S obzirom da je istraživanje provedeno 2015. godine na učenicima završnih razreda trogodišnjeg obrazovnog programa, naše ispitanice su, pod uvjetom da nisu ponavljale razred, u školu upisane najkasnije 2012. godine. Što se tiče zdravstvenih uvjeta za upis, prema Nastavnom planu i okvirnom obrazovnom programu za zanimanje frizer do 2014. godine bila je propisana „liječnička svjedodžba o nepostojanju kontrain-

dikacija za zanimanje frizer“, a kao ograničenje za upis navodila se „opća i posebna zdravstvena sposobnost“, bez detaljnijih propisa o kontraindikacijama i sposobnostima učenika ili specijalnosti liječnika mjerodavnih za utvrđivanje sposobnosti za upis. Na inicijativu Ministarstva znanosti, obrazovanja i sporta podržanu od strane Ministarstva zdravlja, s ciljem da se na nacionalnoj razini ujednače zdravstveni preduvjeti kandidata za upis u pojedine strukovne programe u Republici Hrvatskoj, 2014. godine je prvi puta oformljena stručna radna skupina koja je donijela dokument pod nazivom Jedinostveni popis zdravstvenih kontraindikacija srednjoškolskih obrazovnih programa u svrhu upisa u 1. razred srednje škole, u kojima su bili navedeni zdravstveni zahtjevi i kontraindikacije za svaki pojedini program (*Ministarstvo znanosti, obrazovanja i sporta, 2014.*), pa tako i

za frizersko usmjerenje. Radi što bolje socijalne inkluzije osoba sa zdravstvenim teškoćama i invaliditetom, ispunjenja temeljnog prava na obrazovanje te primjedbi određenih interesnih skupina, 2015. godine napravljena je revizija Dokumenta te je preimenovan u Jedinstveni popis zdravstvenih zahtjeva srednjoškolskih obrazovnih programa u svrhu upisa u 1. razred srednje škole (*Ministarstvo znanosti, obrazovanja i sporta, 2015.*). Tom prilikom zdravstveni zahtjevi obrazovanja/zanimanja zamijenjeni su zdravstvenim zahtjevima i funkcionalnim sposobnostima potrebnim za obrazovne programe, te je također revidiran sadržaj - zdravstvene kontraindikacije zamijenjene su obrazloženjem zdravstvenih zahtjeva. Time je u fokus stavljena procjena individualnih funkcionalnih sposobnosti svakog pojedinca za savladavanje obrazovnog programa te eventualna mogućnost prilagodbe, a ne oštećenje pojedinca ili ograničenja koja proizlaze iz neprilagođenosti okoline (Tablica 1).

U spomenutim okvirima propisanim do 2014., odnosno 2015. godine, vidi se da sve učenice nisu bile pregledane od strane liječnika prije upisa, nego većina njih (88 % frizerskih učenica), iako se radi o obrazovanju za poslove s posebnim uvjetima rada, odnosno zanimanju s visokim rizikom za razvoj PBK. Otprilike polovica (54 %) učenica pregledane su od strane SMR. S obzirom na zdravstvene rizike frizerskog zanimanja i kompetencije SMR koji bi s njima trebali biti upoznati, poražavajući su rezultati učenica koje se sjećaju sadržaja pregleda da je svega nešto više od polovici frizerskih učenica uistinu pregledana koža ruku (62 %), ili učinjena spirometrija (64 %), te da su bile upitane za alergije (69 %). Rezultati ukazuju na manjkavost u provođenju i sadržaju prethodnih pregleda za upis u strukovne škole. Kao posljedica toga, može se dogoditi da se u program obrazovanja propuste učenici s postojećim kožnim tegobama koje bi rad u ovim zanimanjima dodatno pogoršao ili pospješio nastanak novih kožnih oboljenja. Tada se ne može govoriti o zdravstvenom nadzoru prije upisa u školu kao o učinkovitoj metodi primarne prevencije PBK, ako se ta mjera ne provodi dovoljno stručno.

Nedvojbeno postoji potreba za standardizacijom sadržaja pregleda i osnaživanja prethodnih pregleda kao prve faze u profesionalnoj orijenta-

ciji i selekciji te dugotrajnom očuvanju radne sposobnosti. U tom smislu Jedinstveni popis iz 2014., odnosno 2015. je više nego dobrodošao. Pa ipak, i ovaj dokument služi samo kao svojevrsna stručna smjernica nadležnim liječnicima prilikom utvrđivanja ispunjavanja zdravstvenih zahtjeva za određene strukovne programe, i izvor informacija učenicima i njihovim roditeljima/skrbnicima o tome koji bi im obrazovni program mogao pružiti najveće moguće izgleda za buduće zaposlenje s obzirom na zdravstveno stanje (*Ministarstvo znanosti, obrazovanja i sporta, 2014.*). Kandidati koji ne ispunjavaju sve zdravstvene zahtjeve svejedno mogu upisati željene programe, uz napomenu da postoji rizik da će im, nakon završetka obrazovanja, izbor radnih mjesta biti sužen zbog zdravstvenih razloga, selekcijom na idućim razinama (*Ministarstvo znanosti, obrazovanja i sporta, 2014.*). Posebno, kandidati s teškoćama u razvoju i zdravstvenim teškoćama ne trebaju za upis potvrdu nadležnih liječnika ako imaju stručno mišljenje službe za profesionalno usmjeravanje Hrvatskoga zavoda za zapošljavanje o preporučenim prikladnim programima. Također, ako su zdravstvene teškoće savladive prilagodbom, kontraindikacije, odnosno zdravstveni zahtjevi ne uzimaju se u obzir (*Ministarstvo znanosti, obrazovanja i sporta, 2014., 2015.*) Potrebno je također napomenuti da su navedeni zdravstveni zahtjevi dosta općeniti kao npr. „Uredna funkcija kože na otkrivenim dijelovima tijela“ (*Ministarstvo znanosti, obrazovanja i sporta, 2015.*). U trenutku pregleda mnoge kožne bolesti mogu biti u remisiji, pa na kraju ostaje na individualnoj procjeni nadležnog liječnika da ocijeni zdravstvenu sposobnost svakog učenika u skladu s njegovom cjelovitom anamnezom, kliničkim statusom i dodatnim dijagnostičkim postupcima, ako postoji opravdana indikacija. Fizikalni pregled trebao bi uključivati pregled cijele kože, a ne samo mjesta koja pokaže pacijent. Zahvaćena područja kože, posebno kasnije, kod periodičkih pregleda, potrebno je pažljivo dokumentirati s težištem na primarnu lokaciju, zahvaćenost, izraženost promjena i kliničkim karakteristikama, razvoj simptoma u odnosu na izloženost na radnom mjestu te fotodokumentaciju (*Alfonso i sur., 2017.*). Provjera „odsutnosti alergije na profesionalne alergene“ (*Ministarstvo znanosti, obrazovanja i sporta, 2015.*) ne radi se rutinski. Izvođenje epikutanog testiranja prije izbora zanimanja, odnosno ulaska

u profesiju, nije opravdano, zbog slabe informativnosti, moguće senzibilizacije i efekta zdravog radnika (*Sonsmann i sur., 2011.*). Ono je, kao i daljnja potrebna testiranja, indicirano u svim slučajevima kada postoji trajni ili povratni kontaktni dermatitis povezan s radom u trajanju duljem od 3 mjeseca, te se preporuča da ga izvode samo educirani specijalisti poput dermatologa, specijalista medicine rada ili alergologa, prema smjernicama Europskog društva za kontaktni dermatitis (ESCD guidelines); (*Alfonso i sur., 2017.*). U jednom preglednom radu iz 2015. godine (*Frimat, Boughattas i Even, 2015.*) o zdravstvenoj sposobnosti učenika s atopijskim dermatitisom (AD) tijekom profesionalne orijentacije, predlažu sljedeću shemu za utvrđivanje sposobnosti za poslove s kožnim štetnostima (Tablica 2.); (prema *Frimat, Boughattas i Even (2015.)*), koju bismo mogli primijeniti i na naše učenike kandidate za upise u frizerski smjer (poslovi s velikim rizikom), uz dodatak informiranja i edukacije te primjene mjera zaštite na radu za učenike u zelenoj zoni, s obzirom na rezultate dosadašnjih studija koji ukazuju na lošu informiranost o rizicima radnog mjesta i nedostatnu primjenu osobnih zaštitnih sredstava kod frizerskih učenika i frizera u RH (*Samardžić i sur., 2016., Kujundžić-Brkulj i Macan, 2013.*). Iako je postojanje AD kao povećani rizik za razvoj kasnijeg ekcema šaka bio predmet rasprava, u nedavnoj metaanalizi Ruff i suradnici (*2018.*) zaključili su da osobe s AD imaju povećanu pojavnost ekcema šaka te da bi ih se trebalo savjetovati da ne biraju zanimanja s velikim rizikom za razvoj ekcema šaka.

Između dobre namjere da pružimo svima priliku da ostvare svoje pravo na obrazovanje i rad s jedne strane, i brige o dugotrajnom očuvanju radne sposobnosti s druge strane koja je temelj naše specijalnosti, ponekad je teško balansirati. Dodatan problem stvara i mogućnost koju dopušta Pravilnik o elementima i kriterijima za izbor kandidata za upis u I. razred srednje škole da kandidat za upis liječničku svjedodžbu medicine rada dostavi školi najkasnije do kraja prvoga polugodišta prvoga razreda, a do tada škola prihvaća potvrdu LOM-a (*Promocija strukovnih zanimanja u Koprivničko-križevačkoj županiji, Preduvjeti za upis, 2019.*), pa tako oni na „prethodni pregled“ dolaze i nakon početka nastave strukovnog smjera koji su upisali. Tada je učenicima i roditeljima

posebno teško prihvatiti preporuku SMR o promjeni obrazovnog programa ako se pregledom utvrdi da nastavkom školovanja u odabranom programu postoji povećan rizik za pogoršanje postojećih bolesti ili nastanak novih.

Tablica 2. Zdravstvena sposobnost na prethodnim pregledima učenika s atopijskim dermatitisom

Table 2. Health status at previous medical examinations of pupils with atopic dermatitis

	Perzistirajući AD	AD u djetinjstvu + suhoća kože	AD tijekom djetinjstva	Atopija bez prijašnjih kožnih lezija
Posao s velikim rizikom – npr. FRIZERSTVO				
Posao s malim rizikom				

■ – Prekvalifikacija

□ – Informiranje i edukacija + stroge mjere prevencije + zdravstveni nadzor

■ – Jednak rizik u atopičara i neatopičara = informiranje i edukacija + stroge mjere prevencije

Zdravstveni nadzor učenika obrazovnih programa koji kao dio svoje praktične nastave imaju poslove s posebnim uvjetima rada, kao sekundarna prevencija, u Republici Hrvatskoj se ne provodi. U Pravilniku o poslovima na kojima se ne smije zaposliti maloljetnik navedene su oznake upozorenja kemijskih štetnosti s kojima maloljetnik ne bi smio raditi. Ako pogledamo Registar sigurnosno-tehničkih listova (*Hrvatski zavod za javno zdravstvo, Služba za toksikologiju*), vidi se da brojne alergogene kemikalije u frizerstvu i kozmetičarstvu kojima su učenici izloženi imaju upravo te „zabranjene“ oznake upozorenja. Npr. p-fenilendiamin i rezorcinol koji su sastojci boja za kosu, imaju između ostalih i oznaku upozorenja H317 – tvar koja može uzrokovati preosjetljivost kože. Također, u istom Pravilniku piše da se maloljetnik može zaposliti na mjestima s posebnim uvjetima rada ako je završio stručno srednjoškolsko obrazovanje za te poslove, ako za njih ispunjava i ostale propisane uvjete i ako mu je utvrđena zdravstvena sposobnost za obavljanje tih poslova na način propisan

posebnim podzakonskim propisom koji uređuje utvrđivanje zdravstvene sposobnosti maloljetnika. Nadalje, zdravstvena sposobnost utvrđuje se periodički u intervalima kako je za to propisano u Pravilniku o poslovima s posebnim uvjetima rada (PUR), ovisno o vrsti opasnosti i štetnosti kojima je radnik izložen. Ako maloljetnik, njegov roditelj, odnosno skrbnik, radničko vijeće ili sindikat posumnjaju da poslovi koje obavlja maloljetnik ugrožavaju njegovu sigurnost, zdravlje, ćudoređe ili razvoj, mogu zahtijevati od poslodavca da ovlaštenu liječnik pregleda maloljetnika te da svoj nalaz i mišljenje (*Zakon o radu, 2014., 2017.*). To se dakako odnosi na maloljetnike koji su već završili program obrazovanja i zaposlili se kod poslodavca, a nigdje izravno nisu predviđeni periodički zdravstveni pregledi tijekom same naobrazbe, prilikom koje osiguranici imaju status učenika, a odnos s poslodavcima reguliran je Ugovorom o naukovanju (*Hrvatska obrtnička komora*). Novi Pravilnik o zaštiti radnika od izloženosti opasnim kemikalijama na radu, graničnim vrijednostima izloženosti i biološkim graničnim vrijednostima ne osvrće se posebno na učenike tijekom školovanja. Zdravstveni nadzor učenika u strukovnim programima predviđen je za sada jedino u Nacrtu prijedloga Pravilnika o poslovima s posebnim uvjetima rada i uvjetima koji moraju ispunjavati radnici koji obavljaju te poslove (*e-Savjetovanja*). Po njemu bi se uzimale u obzir i osobe na školovanju odnosno učenici i studenti koji se školuju u programu ili za poslove s posebnim uvjetima rada. Predviđeno je utvrđivanje zdravstvene sposobnosti prije početka, ali i tijekom školovanja, uz pojačan zdravstveni nadzor radnika zaposlenih na poslovima s posebnim uvjetima rada u dobi od 18. do 21. godine života s rokom pregleda od jedne godine, bez obzira na opasnosti, napore i štetnosti kojima su izloženi na radnom mjestu. Nadamo se da će nove zakonske regulative prepoznati učenike kao skupinu vrijednu primarne prevencije i pojačanog nadzora, a sve u svrhu dugotrajnog očuvanja zdravlja i radne sposobnosti te sprečavanja nastanka invalidnosti i nezaposlenosti.

ZAHVALA

Rad je izrađen u sklopu projekta „Procjena učinkovitosti zdravstvenog nadzora učenika frizerskih škola kao mjera prevencije kožnih bolesti povezanih s radom“ koji je kao interni projekt financiran od Instituta za medicinska istraživanja i medicinu rada, Zagreb.

LITERATURA

Agencija za strukovno obrazovanje i obrazovanje odraslih, dostupno na: www.asoo.hr, pristupljeno: 14.2.2019.

Alfonso, J.H., Bauer, A., Bensefa-Colas, L. i sur.: Minimum standards on prevention, diagnosis and treatment of occupational and work-related skin diseases in Europe – position paper of the COST Action StanDerm (TD 1206). *JEADV*, 31, 2017., Suppl. 4, str. 31-43.

Bradshaw, L., Harris-Roberts, J., Bowen, J., Rahman, S., Fishwick, D.: Self-reported work-related symptoms in hairdressers. *Occup Med*, 61, 2011., 5, str. 328-34.

Diepgen, T.L. i Coenraads, P.L.: The epidemiology of occupational contact dermatitis. *Int Arch Occup Environ Health*, 72, 1999., 8, str. 496-506.

Državni zavod za statistiku, dostupno na: <https://www.dzs.hr/>, pristupljeno: 14.2.2019.

e-Savjetovanja. Nacrt prijedloga Pravilnika o poslovima s posebnim uvjetima rada i uvjetima koji moraju ispunjavati radnici koji obavljaju te poslove, dostupno na: <https://esavjetovanja.gov.hr/ECon/MainScreen?entityId=2031>, pristupljeno: 16.2.2019.

European Agency for Safety and Health at Work: Occupational health and safety in the hairdressing sector, 2014., dostupno na: https://osha.europa.eu/en/tools-and-publications/publications/literature_reviews/occupational-health-and-safety-in-the-hairdressing-sector/view, pristupljeno: 14.2.2019.

Frimat, P., Boughattas, W. i Even, D.: Atopic dermatitis: professional orientation. *Eur J Dermatol*, 2015., 25, Suppl. 1, str. 3-6.

Hrvatska obrtnička komora. Obrazovanje, dostupno na: <https://www.hok.hr/obrazovanje>, pristupljeno: 14.2.2019.

Jung, P.K., Lee, J., Baek, J.H. i sur.: The effect of work characteristics on dermatologic symptoms in hairdressers. *Ann Occup Environ Med*, 26, 2014., 1, str. 13.

Khumalo, N.P., Jessop, S., Ehrlich, R.: Prevalence of cutaneous adverse effects of hairdressing. A systematic review. *Arch Dermatol*, 142, 2006., 3, str. 377–383.

Kieć-Świerczyńska, M., Świerczyńska-Machura, D., Chomiczewska-Skóra, D., Kręćisz, B., Walusiak-Skorupa, J.: Screening survey of ocular, nasal, respiratory and skin symptoms in manicurists in Poland. *Int J Occup Med Environ Health*, 30, 2017., Suppl. 6, str. 887-896.

Kujundžić-Brkulj, M. i Macan, J.: Skin protection at work in Croatian hairdressers (results of the Evahair questionnaire developed within the EU project 'SafeHair'). *Arh Hig Rada Toksikol*, 64, 2013., str. 295–303.

Lind, M.L., Albin, L., Brisman, J. i sur.: Incidence of hand eczema in female Swedish hairdressers. *Occup Environ Med*, 64, 2007., 3, str. 191–195.

Ministarstvo znanosti i obrazovanja. Obrazovanje/Srednje obrazovanje/Strukovne škole/Programi obrazovanja, dostupno na: <https://mzo.hr/hr/rubrike/programi-obrazovanja-0>, pristupljeno: 14.2.2019.

Ministarstvo znanosti, obrazovanja i sporta. Jedinstveni popis zdravstvenih kontraindikacija srednjoškolskih obrazovnih programa u svrhu upisa u 1. razred srednje škole, 2014., dostupno na: <https://www.upisi.hr/docs/Jedinstveni%20popis%20zdravstvenih%20kontraindikacija.pdf>, pristupljeno: 14.2.2019.

Ministarstvo znanosti, obrazovanja i sporta. Jedinstveni popis zdravstvenih zahtjeva srednjoškolskih obrazovnih programa u svrhu upisa u 1. razred srednje škole, 2015., dostupno na: <https://mzo.hr/hr/jedinstveni-popis-zdravstvenih-zahtjeva-srednjoškolskih-obrazovnih-programa-za-upise-u-1-razred>, pristupljeno: 14.2.2019.

Nastavni plan i okvirni obrazovni program za zanimanje frizer, N.N., br. 136/03.

Odluka o Nacionalnoj klasifikaciji djelatnosti. N.N., br. 57/2007.

Portal za usporedbu prosječnih plaća u RH, dostupno na: <https://www.mojaplaca.hr/placa>, pristupljeno: 14.2.2019.

Pravilnik o elementima i kriterijima za izbor kandidata za upis u I. razred srednje škole, N.N., br. 49/15., 109/16. i 47/17.

Pravilnik o poslovima na kojima se ne smije zaposliti maloljetnik. N.N., br. 89/15.

Pravilnik o poslovima na kojima se ne smije zaposliti maloljetnik. N.N., br. 89/15.

Pravilnik o poslovima s posebnim uvjetima rada, N.N., br. 5/1984.

Pravilnik o zaštiti radnika od izloženosti opasnim kemikalijama na radu, graničnim vrijednostima izloženosti i biološkim graničnim vrijednostima, N.N., br. 91/18.

Promocija strukovnih zanimanja u Koprivničko-križevačkoj županiji. Preduvjeti za upis, dostupno na: <https://www.psz-kckzz.hr/zanimanja/14/frizer-jmo>, pristupljeno: 16.2.2019.

Registar sigurnosno-tehničkih listova Hrvatskog zavoda za javno zdravstvo – Službe za toksikologiju, dostupno na: <http://www.hzt.hr/stl-deklaracije-upute/lista-zabrana-odnosno-ogranicenja.html>, pristupljeno: 16.2.2019.

Ruff, S.M.D., Engebretsen, K.A., Zachariae, C. i sur.: The association between atopic dermatitis and hand eczema: a systematic review and meta-analysis. *Br J Dermatol*, 178, 2018., Suppl. 4, str. 879-888.

Samardžić, T., Varnai, V.M., Bakotić, M., Babić, Ž., Brans, R., Cvijetić Avdagić, S., Štampar Šmaguc, D., Kovačević, I., Macan, J.: Skin health and safety at work in Croatian hairdressing apprentices. *Contact Dermatitis*, 75, 2016., 1, str. 25–31.

Sonsmann, F., Beaumann, A., Wilke, A., John, S.M., Sulforst, B.: *Occupational skin diseases*

in the hairdressing trade – Medical reference document. EU Project SafeHair 2.0, University of Osnabruck, 2011., dostupno na: https://www.imi.hr/wp-content/uploads/2016/08/SafeHair_dokument-5.pdf, pristupljeno 14.2.2019.

Uter, W., Pfahlberg, A., Gefeller, O., Schwanz, H.J.: Prevalence and incidence of hand dermatitis in hairdressing apprentices: results of the POSH study. Prevention of occupational skin di-

sease in hairdressers. *Int Arch Occup Environ Health*, 71, 1998., 7, str. 487–492.

Uter, W., Pfalberg, A., Gefeller, O., Schwanz, H.J.: Hand dermatitis in a prospectively-followed cohort of hairdressing apprentices: final results of the POSH study. *Contact Dermatitis*, 41, 1999., 5, str. 280–286.

Zakon o radu, N.N., br. 93/14. i br. 127/17.

MEDICAL EXAMINATIONS OF PUPILS PRIOR TO ENTERING VOCATIONAL SCHOOL FOR HAIRDRESSERS

SUMMARY: Due to constant contact with water and harmful chemicals, hairdressers are at high risk of developing occupational skin diseases (OSD), which in 90% of cases are manifested as irritative or allergic contact dermatitis of hands and forearms. The period from the beginning of exposure to onset of skin symptoms is very short averaging 2.1 years, meaning that symptoms may already be present during apprenticeship. The aim of this paper is to evaluate the effectiveness of pre-school medical examinations as primary prevention tool for OSD among hairdressing apprentices. This survey was conducted in 2015 at a vocational school for hairdressers in Zagreb. All 128 third-grade hairdressing apprentices were invited to participate, and 101 female apprentices with an average age of 17 responded. Data were collected using survey questions regarding the content of the medical examination that pupils underwent before enrolment in the programme. Eighty-nine (88%) apprentices stated they were examined by a physician before enrolment: 48 (54%) by an occupational medicine specialist, 5 (6%) by a general practitioner, 11 (12%) by a school medicine specialist and 19 (21%) did not remember the specialist. Out of 78 apprentices who recounted the details of the examination, 48 (62%) had their skin examined and 54 (69%) were asked if they had any allergies. Results indicate a weakness in conducting health examinations for vocational schools. Consequently, pupils with pre-existing skin problems are allowed to choose high-risk occupations which may worsen their symptoms or facilitate development of OSD. There is a need to strengthen and standardize the content of the examinations prior to enrolment in schools as the first step in vocational guidance, choice of profession, and long-term preservation of working ability.

Key words: *high-risk occupation, hairdressers, occupational skin diseases, primary prevention, pre-school examination, vocational guidance, occupational medicine*

*Subject review
Received: 2019-09-17
Accepted: 2019-12-15*